

METİN ALTIOK'UN ŞİİRLERİNDE TEKRARLANAN BİR İZLEK: SÜRGÜNLÜK VE BİR SÜRGÜN MEKÂNI OLARAK BİNGÖL

Yusuf AYDOĞDU*

Özet

Çağdaş Türk şiirinde, 1970'lerin sonunda yayımlamaya başladığı şiir kitaplarıyla adından söz ettirmeye başlayan Metin Altıok, daha çok lirik, duyarlı, melankolik ve trajik yönü ağır basan şiirleriyle ön plâna çıkmış bir şairdir. Altıok'un şiirleri aşk, sevgi, acı, yalnızlık, yabancılaşma, melankoli, ölüm gibi izlekler etrafında şekillense de onun şiirlerinde sıklıkla tekrar edilen bir diğer izlek sürgün/sürgün olma halidir. Kendisini bir yere ait hissedemeyen, sürekli bir göçebe ve kaçış halinde olan şairin bu duygusunu besleyen en önemli unsur özyaşamöyküsüdür. Çocukluğunda anne sevgisinden mahrum kalan şair, yaşamı boyunca bu duygunun eksikliğini hissetmiş, annesi ile kuramadığı sevgi bağını daha sonraki ilişkilerinde de bir türlü tamamlayamamıştır. Bununla birlikte şairin felsefe öğretmeni olarak hiç beklemediği bir yere, şaire göre uzak bir taşra şehri olan Bingöl'e atanması, uzun yıllar Bingöl'de kızı Zeynep'ten uzak geçen yıllar, hiç bilmediği yeni bir kültür ve coğrafyaya olan uyumu/uyumsuzluğu da bu sürgünlük duygusunu besleyen bir diğer durumdur.

Bu çalışma; Metin Altıok'un özyaşamöyküsünden yola çıkarak, şairin şiirlerinde sıklıkla tekrar edilen sürgünlük izleğini besleyen unsurları okuma çabasıdır.

Anahtar Sözcükler: Şiir, Türk Edebiyatı, Metin Altıok, Sürgün, Bingöl

A REPEATED THEME IN METIN ALTIOK'S POEMS: EXILE AND BINGOL AS A PLACE OF EXILE

Abstract

Metin Altıok is a poet who made a name for himself in contemporary Turkish poetry with poetry books that he started to publish in the late 1970s. Metin Altıok is a poet who came to the forefront with his lyrical, sensitive, melancholic and tragic poems. His poems include themes of love, pain, loneliness, alienation, melancholy and death. However, another subject frequently repeated in the poet's poems is exile / exile. The exile theme, which is frequently repeated in Metin Altıok's poems, stems from his autobiography. Deprived of the love of mother in her childhood, the poet felt the lack of this feeling throughout his life. However, his appointment to the city of Bingöl, which is far away from Ankara, a philosophy teacher, led him to loneliness. The fact that Altıok stayed away from Zeynep's daughter injured his deeply.

This study aims to determine the theme of exile, which is frequently mentioned in Metin Altıok's poems.

Key Words: Poetry, Turkish Literature, Metin Altıok, Exile, Bingol

* Dr. Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: aydogduy0@gmail.com.

Giriş

Çağdaş Türk şiirinde daha çok lirik, duyarlı, melankolik yönü ağır basan şiirleriyle ön plana çıkmış olan Metin Altıok, resim ile başladığı sanat hayatını otuzlu yaşlardan sonra yayımlamaya başladığı şiirleriyle de genişletmiş, yaratıcı ve çok yönlü bir şairdir. 14 Mart 1941'de İzmir Bergama'da dünyaya gelen Altıok, Melahat Moral ve Süleyman Altıok'un ilk çocuğudur. Daha sonra Meral adında bir kız kardeşi olan Altıok'un çocukluğu, İzmir Karşıyaka'da geçer. Karşıyaka'daki yaşadıkları evin ve o çevrenin Altıok'un düşünce ve estetik dünyası üzerinde önemli tesiri olmuştur. Altıok'un çocukluğunun geçtiği İzmir Karşıyaka Alaybey Mahallesi, orta halli insanların yaşadığı, sahilinde çay bahçeleri, balıkçı tekneleri olan, içinden bir de tren yolu geçen bir mahalledir. Oturdıkları ev, bahçesinde meyve ağaçlarının, bir de kuyunun olduğu eski bir Rum evidir. Evin arkasındaki kilisede görevli olan papazın bir dönem kaldığı bu ev, Altıok'un resim ve heykele olan ilgisini tetikleyen ilk mekândır. Çünkü Metin ve Meral evin bahçesinde ve kömürlüğünde Yunan kültürüne ait figürlerin yer aldığı birçok eski çanak, çömlek, kırık eşya bulurlar. Bu figürlerden etkilenen şair, daha sonra hem taş işlemeciliğiyle ilgilenecek hem de resme yönelecektir.

Çocukluğunda içe dönük, çekingen bir karaktere sahip olan Altıok'un bu tavrında sevgisiz bir aile ortamında büyümesinin, özellikle de şefkatten yoksun, otoriter bir annenin etkisi belirgindir. Bu sebeple şairin daha sonra yazdığı birçok şiirinde anne imgesi; *sevgisizlik, otorite, kaçış, şiddet, yabancılaşma* ve *sürgün* kavramlarıyla birlikte ele alınmıştır.

Şairin annesi ile bir türlü kuramadığı sevgi bağı daha sonraki hayatını da doğrudan etkilemiş, özellikle ilk evliliğinde yaşadığı sıkıntılar, kendisini bir yere veya bir kişiye ait hissedememe duygusu ve sürekli göçebe-sürgün olma hali ve alkole sarılma gibi çeşitli durumları tetiklemiştir. Bu çalışmada ilk aşamada sürgün kavramı, sürgünlük hali üzerinde durulmuş ikinci aşamada Metin Altıok'un sürgünlüğünün temel kaynağı olan çocukluğu ve annesi ile olan ilişkisi irdelenmiş, bir sonraki aşamada ise, şairin kendisini bir sürgün olarak hissettiği Bingöl'de yaşadıkları değerlendirilmiştir.

1. Sürgün Kavramı ve Sürgünlüğün Yansımaları

Yolculuk ve sürgün edebiyatta çok eskiden beri işlenegelen ve çoğu zaman birbirini tamamlayan iki izlek olarak ele alınmıştır. Yolculuk sürgünün

öncülü, ona götüren süreçtir. Bu açıdan önce yolculuk başlar. Yolculuk hem gerçek hali (geçeklik olarak) hem de metaforik bağlamıyla gitme, ayrılma eylemidir. Yola çıkma hali, bireyin bazen isteğiyle bazen de dışarıdan zorlamasıyla oluşan bir durumdur. Kişinin isteğiyle gerçekleşince bu bir nevi gezidir ve olumlu taraflarıyla karşımıza çıkar. Kişinin isteği dışında gerçekleşince bu artık olumlu bir imge olmaktan çıkar, sürgüne dönüşür. Bu açıdan yolculuk ve sürgün birbirinin tamamlayıcısıdır.

Sürgün olma hali, insanlığın trajik serüvenlerinden biridir. İnsanın yersizliğine ve yurtsuzluğuna sebep olan bu durum, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki zorunlu kopma ve ayrılma halidir. Sürgün veya sürgünlük duygusu anayurttan kovulan insanın yaşadığı bir çaresizlik duygusudur. "Mekânsal bağlamdaki sürgünlük/kaçaklık zamanla yoran, inciten, köksüzleştiren bir psikolojik duruma dönüşmektedir." (Özger, 2012:178).

Çoğu zaman bireyin toplumla, siyasi erkle, devletle savaşından doğan sürgün olma hali, bazen bir dışsal zorunluluktur bazen de bireyin kendisine ve çevresine yabancılaşması sonucu oluşur. "Sürgünlük, bireyin benliğinde de olsa, yaşadığı toplumla da olsa bir karşılaşmadan/karşı koymadan doğar." (Andaç, 1996: 15). Ancak bu karşı koymanın ağır bedelleri vardır. Köklerinden kopan/koparılan birey, gittiği yerde de tutunmanın/tutunamamanın uğraşısı içerisinde. Mevcut kimliğinden sıyrılmak, yeni ortama uygun bir kimlik oluşturmak zorundadır. Bu açıdan sürgünün öncesi kadar sonrası da birçok açıdan sancılarla doludur. Sürgündeki kişinin belleği parçalanmış bir bellektir. Yeni yaşam alanına odaklanmaya çalışan belleğin bir tarafı da anavatanını düşünmektedir. Sürgün belleği bu yönüyle donup kalmıştır. Geçmişine, geldiği yere takılı kalmıştır. Oradan kurtulması mümkün değildir. Bu açıdan parçalanan, dağılan bir bellek hiçbir şeye tam manasıyla odaklanamaz.

Genellikle sürgün kavramı ile bireyin anayurdundan koparılışı, memleketinin dışında yaşamak zorunda bırakılması düşünülmektedir. Oysa sürgün kavramı sadece bir toprak parçasından kopuşu değil, insanlığın ontolojik durumunu sorgulamasından, bireyin yaşadığı topluma yabancılaşmasına kadar çok geniş bir alana tesir etmektedir. Hatta psikolojide anneden ilk ayrılık olan doğum ve sonrası da sürgünlük olarak ele alınır. Anne karınıdaki çocuk için bu yer onun anavatanıdır. Buradan ayrılmak, anavatanından ayrılmaktır. Hatta bir sonraki aşamada anne sütüne bağımlı olan çocuğun, anne sütünü bırakmak zorunda kalması da onda bir ayrılma, sürgün hissi uyandırmaktadır.

Bu açıdan sürgün kavramını dar bir tanımın içine sıkıştırmak mümkün değildir. Bireyin içine doğduğu ailede sevgi ve ilgiyle büyümesi bir aile sorumluluğudur. Bu durumun oluşmadığı, şiddet, çatışma ve sevgisizliğin oldu-

ğu ailelerde, çocuk sevgiden mahrum kalacak, giderilmesi elzem olan temel ihtiyaçlarını gideremeyecek, ailede sağlıklı bağlılık ve birliktelik gerçekleşmeyecektir. Bu duygu hali de çocukta sürgünlük, ait olamama, yabancılaşma duygusunu yaratmaktadır.

1.1. İlk Kaçış-Sürgünlük: Anne Sevgisizliği

Mutsuz ve uyumsuz bir ailenin iki çocuğundan biri olan Altıok'un özelliikle annesiyle arası hiçbir zaman iyi olmamıştır. Anne sevgisi ve şefkatinden mahrum kalan Altıok'un çocukluğundan itibaren kendi odasına sığınması, fazla konuşmaması onun içe dönük bir şair olmasını etkileyen sebeplerin başında gelmektedir. Bu da Altıok'un şiirlerinde yabancılaşma, kaçış, sürgünlük gibi izlekleri doğurmaktadır.

Altıok'un çocukluk günlerinin şahidi olan kız kardeşi Meral Altıok şairle birlikte geçen çocukluk günlerinin mutsuz ve sıkıntılı geçtiğini belirtir. Bunun başat ögesinin şairin anneleri ile ilişkisine bağlar.

“Günlerdir birlikte yaşadığımız mutlu bir çocukluk anımızı hatırlamaya çalışıyorum. Üzgünüm ama bulamıyorum. Biz hiç çocuk olmadık. Ağabey-kardeş hiç oynamadık. Biraz aramızdaki yaş farkından, biraz annemiz yüzünden. Kısacası, mutsuz bir ailede, hüzünlü bir çocukluğu paylaştık seninle. (...) Tavan arasında bir odamız vardı. Orayı verdiler sana. Ne kadar mutlu olmuştun. Evdekilerden uzak bir dünya yarattın kendine. İlk resimlerin orda şekillenmeye, ilk dizelerin o odada yazılmaya başladı.” (Altıok Akatlı, 2013: 21).

Altıok'un şiirlerinde anne, sevgisizliğin, kaçışın ve sürgünlüğün ilk imgesi olarak karşımıza çıkar. “Şairin anne eksikliği mizacındaki hüznün en büyük etkenlerinden biri olup şiirinde de varlığını sürdürmüştür.” (Bayer, 2018: 3). Altıok, çocukluğundaki bu olumsuz durumu bütün hayatı boyunca yaşamış ve şiirlerinde tekrar edilen bir imge olarak sürekli işlemiştir.

Örneğin “Sarıl Bana” adlı şiirinde
 “Bu yaşıma geldim içimde bir çocuk hâlâ
 Sevgiler bekliyor sürekli senden.
 İnsanın bir yanı nedense hep eksik
 Ve o eksiği tamamlayayım derken,
 Var olan aşınıyor zamanla.
 Anamın bıraktığı yerden sarıl bana” (Altıok, 2006: 67)

Hayatın zorlukları karşısında ezilen ve eşiyile mutsuz bir ilişkisi olan anenin hincını çocuklardan çıkarması, onlara sert davranması, çocuklarını şefkatten ziyade otoriter kimliği ile şekillendirmeye çalışması Altıok'u içten

içe yaralayan bir durumdur. Komşunun oğlu kadar sevilmediğini düşünen şair için anne sığınak değil uzaklığı ve kaçıışı tetikleyen bir unsur olmuştur. “Bir Gün Ölüyorum” adlı şiirinde anne-oğul uzaklığı şu ifadelerle dile gelmiştir:

“Ölümü arayarak geçti
Bunca yılım
Kötü annem
Beni komşunun oğlu kadar seven” (Altıok, 2006: 163).

Altıok’un kapanmaz yarası olan çocukluğuna ait her olumsuz yaşantı anne ile ilişkilendirilir. “Acılarla Sorularla” adlı şiirinde zihnindeki cevapsız sorularla yine çocukluğuna yönelir:

“Cevapsız sorunun
Boynu büküktür;
Hemen anlar
Yetim olduğunu
Ben neden hala
Duyuyorum avucumda
Bir çocuk elinin
Sızlayan boşluğunu” (Altıok, 2006: 208).

Bu sevgisiz çocukluğun şairin ruh dünyasında önemli bir travma yarattığı açıktır. Birçok şiirinde eksik kalan çocukluğunun izleri vardır. “Ben Üzre” adlı şiirinde ise kaybolan çocukluğunun sebebini ararken yine karşısına annesi çıkacaktır:

“İçimde kaybolmuş bir çocuk korkusu,
Bakıyorum pencereden dışarı;
Uzakta kuru dağlar ve meşe korusu.
(...)
Baktım annem yoktu yanımda;
Sırtımda bahriyeli giysimle,
Ben bir kez kayboldum çocukluğumda” (Altıok, 2006: 219).

Anne sevgisinden mahrum büyüyen Altıok’un sonraki yaşamı da bu sevgisizlikle şekillenir. Şairin hem biyografisinde hem de şiirlerinde sıklıkla bir yere ait olamayan, tutunamayan, yola ve yolculuklara sığınan göçebe tavrında çocukluğunun önemli bir tesiri vardır. Çetin Altan’ın “sevilmeyen insanlar beğenilmek isterler, hele de anneleri tarafından sevilmemiş çocuklar yazıyla filan uğraşırlar...” sözü tam manasıyla Metin Altıok için söylenmiştir. Çünkü Altıok’un bilinçaltında önemli yer edinen bu anne-sevgisizlik-şiddet eğiliminin dil yoluyla (şiirle) çeşitli yönlerden işlendiği görülmektedir.

Baba, sevgisiz anne imgesinin tersine evdeki yumuşak yüzdür. Evi dengeleyen, çocuklarını anne sertliğine karşı koruyan biridir. Nitekim şair, şiirlerinde babasına dair hep olumlu imgeler kullanmıştır. Ayrıca babanın gazeteci, matbaacı kimliği ve kültür ve sanata yatkınlığı Altıok'un felsefeye ve sanata olan ilgisini de tetiklemiştir. Altıok, anne-baba ikileminde sürekli olumsuz anne imgesinin karşısına olumlu baba imgesini yerleştirir:

“Yok olan babamdı belki
Ölüm tutkumu pekiştiren” (Altıok, 2013: 163).

1.2. Sancılı Gençlik Yılları

Altıok, henüz lisedeyken felsefe bölümünü okumaya karar vermiştir. Özellikle lise yıllarında okuduğu yazarlardan, felsefecilerden çok etkilenir. 1963 yılında sınava girer ancak felsefe bölümünü kazanamaz. Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Hintoloji bölümüne yerleşir. Altıok'un bu bölüme girmesi biraz tesadüftür. Hint edebiyatından sadece Tagore'ü tanıır ancak eli resme yatkın olduğu için Sanskrit alfabesinin grafik karakterlerini çok iyi çizer. Bu da bölümdeki Profesör Abidin İtil'in dikkatini çeker. İtil, Metin'e “Bu bölümden ayrılma seni asistan yapacağım.” (Aygündüz, 2008: 4) dese de Altıok, Felsefe bölümünde kontenjan açıldığı gibi oraya geçer.

1963-1971 yılları arasındaki okul dönemi onun entelektüel gelişimin en hızlı olduğu yıllardır. Felsefe bölümüne başladıktan sonra okul ortamında kendi çevresini oluşturur. Daha sonra eşi olacak Füsün Akatlı da bu ekibin içindedir. Arkadaş grubu içerisinde dikkat çeken zekâsı ve keskin bir mizah gücü olan Altıok, hemen onlar arasından sıyrılır. Bu arkadaş grubu o dönemde genellikle *Buhara Meyhanesi*, *Atak Meyhanesi* veya *İzmir Lokali* nin müdavimleridir. Bu mekânlarda sanat, siyaset ve güncel olaylar tartışılır. 1960 Askeri İhtilal'in etkisiyle sosyalist düşünceye bağlı birçok gençlik hareketi ortaya çıkmış, hem toplumda hem de öğrenciler arasında bir ‘sol rüzgârı’ esmektedir. Altıok da sosyalist dünya görüşünün etkisiyle hareket içindeki yerini belirleyip çevresindeki bazı arkadaşlarıyla birlikte hareket etmektedir. Sola eğilimli olan bu arkadaş grubu da Türkiye İşçi Partisi'ne yakın durmakta, hatta Altıok ve bazı arkadaşları bu partinin birer üyesi olarak miting, toplantı vb. etkinliklere katılmaktadır. “Aydın olmaya giden yol, muhalif olmaktan geçer” sözünü yaşamının temel ikesi haline getirmiştir. (Bkz. Çetin Altıok, 1993: 28). Altıok, partide daha çok resim ve çizimlerle çeşitli pankartlar hazırlar. Ayrıca bu dönemde çıkan ve sosyalist çizgide politik yazıların ön plana çıktığı gençlik dergisi *Dönüşüm*'e de çeşitli katkılarda bulunur.

Bu dönemde okulda gösteremediği başarıyı politik ortamlara girerek ve hazırladığı resim sergileri ile giderir. Arkadaşı Abdullah Nefes'in de katkılarıyla ilk resim sergisini Sinematek Derneğinin salonunda sergiler. Bu sergideki resimlerin ana ögesi, ellerdir. "Yumruk eller, sevgili eller, çaresiz eller, nasırlı eller, akla gelebilecek ve duyumsanabilecek bütün eller" (Nefes, 2013: 32).

Metin Altıok ilk evliliğini, aynı zamanda üniversitedeki Felsefe bölümünden arkadaşı olan Füsun Akatlı ile yapar. Akatlı; ortak ilgilere, aynı dünya görüşüne rağmen Altıok ile ilişkilerinin son sınıfa kadar arkadaşlık çizgisinde ilerlediğini belirtir. Akatlı: "Son sınıfa kadar özel bir yakınlığımız olmadı. İkimizin de başkalarıyla gelgeç duygusal yakınlıklarımız oluyordu. Ben iki yıl boyunca Metin'e hep kardeş gözüyle bakmışımdır." der. Ancak 1965 yılının Eylül ayında nişanlanan çift, öğrenci olmalarına ve ailelerini karşılarına almalarına rağmen 1966 Temmuz'unda evlenir. Evlilik sürecinde Altıok'un ailesi ekonomik sıkıntılarla boğuşmaktadır. Bu sebeple aile, Altıok'un evliliğine herhangi bir katkıda bulunamaz. Akatlı'nın ailesi ise daha iyi şartlarda yaşayan elit bir ailedir. Uzun bir süre bu evliliğe sıcak bakmazlar. "Metin'in benim ailemle arası her zaman iyi olmamıştır. Sözünü ettiğim sosyal sınıf çatışmasının bir ucunda yer aldıkları için, özellikle annemi ve anneannemi hiçbir zaman tam kabullenememiştir (...) Buna karşılık, büyük aile kavramına, sevgi ve sıcaklığa duyduğu özlem, çok rahat bir insan olan babamla ve ailenin genç bireyleriyle çok iyi ilişkiler kurmasını sağlamıştı. Kardeşlerim için gerçek bir ağabey olmuştu." (Akatlı, 2013: 121).

Maddi şartların uygun olmaması, ailelerin evliliğe sıcak bakmaması (özellikle Füsun Akatlı'nın ailesi bu evliliğe karşı çıkmıştır.) çiftin sade bir مراسم düzenleme isteği gibi sebepler yüzünden bir düğün yapılmaz. Basit bir nikâh merasimi düzenlenir. Kendi imkânları ve ailelerden de çok asgari yardımlarla bir ev kurulur. Altıok ve Akatlı çiftinin ilk evi Kızılay Lojmanlarıdır. Birkaç temel eşya, geniş kitaplık ve portatif bir plaktan oluşan bu mütevazı evde, altı ay kalınır. Evin ısınma probleminden dolayı kaloriferli bir eve geçilir. Bu yeni ev, çiftin arkadaş çevresinin, sanatçıların ve şairlerin de uğrak yeri haline gelir.

Çiftin gelgitli, sorunlu bir evlilikleri olmasına rağmen 1968 yılının Ocak ayında Altıok'un "Erken olmuş yemişim, dalımın yaralı", "Gülüşün bir kuş olacak hep omzumda"¹ diye tarif ettiği, üstüne titreyeceği Zeynep adlı bir kızları dünyaya gelir. Zeynep, bu evliliğin daha uzun sürmesinde en önemli

1 Remzi İnanç, "Metin Altıok'tan Bende Kalanlar", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, İstanbul: Doğan Kitap. S. 77

etkendir. Şairin kızıyla çok özel bir ilişkisi vardır. Zeynep şairin hayata tutunma sebebidir. Onu mutlu etmek için her türlü çabayı gösterir. “Sırf o iştahla, eğlenerek yesin diye sabah kahvaltılarında ekmek dilimlerine zeytinden gözler, reçelden ağız, düdük makarnadan burun yapar. Ona sonbahar yapraklarından masa örtüsü hazırlamayı öğretir.” (Aygündüz, 2008: 5). Zeynep’e bir çocuktan ziyade yetişkin muamelesi yapar. Kızını resimlerle, kitaplarla tanıştırır. Şair ve yazar dostlarıyla bulunduğu mekânlara Zeynep’i de götürür. Zeynep sadece aile için değil arkadaş çevresi için de bir maskottur. Ona Zeynep dışında “Zozimma” “Zoziterato” bazen “Zapotek” bazen “Zozo” gibi çeşitli adlarla seslenilir.

Altıok, evlendikten sonra düzenli bir işte çalışmaz. 1966-1967 yılları arasında Kızılay Genel Müdürlüğünde memur olarak çalışır. Bu çalışma kısa sürer. Aynı yıl, 1967’de Çetin Sipahi ile birlikte Ankara Fransız Kültür Merkezinde ilk sergisini açar. Resimlerden eline geçen para dört aylık maaşı kadardır. Burada sattığı birkaç resim onu umutlandırır. Bu sebeple Kızılay’daki memuriyeti bırakır. Aslında hem bu iş hem de Füsun Akatlı’nın geçici bir süre İmar-İskân Bakanlığında çalışması, Akatlı’nın babası sayesinde olur. Böylece evlilik için bir kısım maddi hazırlıklar yapılır. Akatlı da bir süre sonra Felsefe bölümüne asistan olarak yerleşir. Altıok ise, sadece resimle uğraşmaya devam eder. 1974’e kadar düzenli bir işi olmayan şairin en önemli uğraşı resimleridir. Bu resimlerden farklı yıllarda üç sergi daha düzenler. Bu sergilerden birini Orhan Taylan ve Fahir Aksoy ile birlikte Ankara Sinematek Derneğinde diğerlerini de Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde sergiler. Daha sonra 1976’da girdiği Ortadoğu Amme İdaresinde de bir süre çalışır. Ancak buradaki işini de çok sevmez. Kısa sürede burayı da bırakır. Evliliğin çalkantılı olmasında şairin düzenli bir işinin olmaması, aşırı alkol tüketimi de etkilidir. Nitekim Altıok’un evliliği çok sorunlu ilerler. Çift 1979’a kadar birkaç kez boşanmanın eşiğinden döner. Kısa süreli ayrılıklar yaşanır. Ancak araya giren hocaların, arkadaşların yardımıyla çift tekrar barışır. Bu on üç yıl sürer. Ancak 1979 Mayıs’ında bu evlilik boşanmayla son bulur.

İlk eşi Akatlı ’ya göre Metin Altıok gençlik yıllarında “hem iyi yaşamayı, iyi yemeyi, para harcamayı, uzun tatiller yapmayı, burjuva kültür ve terbiyesi almış insanlarla bir arada olmayı, dostluk etmeyi severdi; hem de sosyalist dünya görüşü ile tutarsızlığa düşmek kaygısıyla bunlardan nefret etmesi gerektiğine inanırdı.

Akatlı; Altıok’un köylüyü, işçiyi, emekçiyi sevdiğini, köylülükten haz etmediğini, emekçi gibi yaşamak istemediğini ifade eder. Eski eşine göre; Altıok iflah olmaz bir romantikti. Halktan çok halk kavramını sever; türküsüyle,

resmiyle, otantik yaşam biçimi, mertliği, saflığı ile sevip bağrına bastığı 'halk insanını', ideolojisiyle duygularını bağdaştıran bir folklor yaratarak yüceltirdi. Öte yandan ruhu Batı dünyasının, burjuva kültürünün verimleriyle beslenmiş, biçimlenmiş, zenginleşmişti. Metin benimle yaşadığı süre boyunca bu ikilemden kurtulamadı, der. (Bkz. Akatlı, 2013: 120).

Altıok'un sol dünya görüşünü tam manasıyla içselleştirmesi Bingöl'e öğretmen olarak atanması sonrasında gerçekleşir. "Ayrıldığımızdan kısa bir süre sonra öğretmen olarak Bingöl'e gitti, orada sekiz yıl kaldı. Öyle sanıyorum ki; sosyalist bilinci ile burjuva yaşam tarzı arasında varsaydığı çözümsüz çelişkiyi ilk kez o zaman tam anlamıyla aşabilmişti." (Akatlı, 2013: 120-121).

Metin Altıok, 1970'lerin Ankara'sında resim, şiir, politika ile iç içe yaşar. Her ne kadar şiirleri çok geç yayımlanmış olsa da sosyal çevresinde sürekli, şairler, ressamlar ve kültür sanat işleri ile uğraşan kişilerle birlikte. Altıok, 1976 Mayıs'ında Füsün Akatlı'nın da baskısıyla ilk şiir kitabı olan *Gezgin'i* Dost Yayınları'ndan çıkarır. Daha sonra ikinci şiir kitabı olan *Yerleşik Yabancı* 1978 yılında Ankara Yayınları tarafından yayımlanır. Şair, şiir kitaplarının adlarından da anlaşılacağı üzere kendisini herhangi bir yere ait hissetmeyen bir tutunamayandır. Bu tavrı besleyen birçok sebep olmakla birlikte bize göre şairin sevgisiz geçen çocukluğu bunu besleyen en önemli sebeptir. Her sorunda, sıkıntılı süreçte alkole sığınması da bu bağlamda okunabilir.

1.3. Hem Sürgün Hem Bir Kaçış Mekânı Olarak Bingöl: Taşrada Var Olmaya Çalışmak

Taşra birçok yönden merkeze göre dışlanmış, arka planda kalmış bir mekândır. Özellikle Cumhuriyet'ten sonra taşraya yönelik topyekün bir eğitim ve kalkınma hareketi başlatılsa da bu çabaya rağmen taşra birçok yönden merkezin sahip olduğu imkânlara bir türlü sahip olamamıştır. Türk edebiyatında da merkez-taşra arasında böyle bir uçurum söz konusudur. Sanatçıların taşra ile ilişkisi çoğu zaman zorunlu görevler üzerinden gerçekleşmiş, memuriyet, askerlik, sürgünlük gibi durumlar sonucunda sanatçıları taşrayı tanıma imkânı bulmuş ve buralarda yaşananlara tanıklık etmişlerdir. Altıok'un Bingöl ile ilişkisi de öğretmenlik görevi sebebiyle gerçekleşir. Ancak Altıok'un Bingöl serüveni beklenenden çok uzun sürünce şairin zamanla taşraya duyarlılığı artmış, daha önce taşraya karşı sahip olduğu elitist, Batılı, ürkek ve sürgün bakışı zamanla daha iyimser, uyumlu, empatik bir bakışa dönüşmüştür.

Altıok, 1979'da eşi Füsün Akatlı ile boşanır. Büyük umutlarla kurulan, ailelerin olumsuz tavırlarına rağmen ayakta tutulmaya çalışılan bu evlilik ar-

tık daha fazla yürümez. Bunun temel sebeplerinin başında şairin düzensiz hayatı, alkol bağımlılığı, ekonomik sıkıntılar gelmektedir. Ayrıca şairin kızı Zeynep de bir miktar büyümüş 11 yaşına girmiştir. Belki de Zeynep'in biraz büyümüş olması da bu yürümeyen evlilik için karar vermeyi kolaylaştırır. Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsündeki işinden ayrılan şairin elinde felsefe diploması vardır. Ayrıca öğretmenlik yapmak için pedagojik formasyon sertifikasına da sahiptir. Şair arkadaşı Özdemir İnce'nin de tavsiyesiyle felsefe öğretmenliği yapmayı düşünür. Özdemir İnce'nin arkadaşı Aydın Uğur'un babası Necdet Uğur o dönemde Milli Eğitim Bakanı'dır. İnce, işi daha sonra Emre Kongar'a da açar. Emre Kongar birkaç ay sonra İnce'ye Metin'in atamasının yapılacağı bilgisini verir. Kongar İnce'ye: " O iş tamam. Bakanla konuştum. Tayini Ankara Liselerinden birine çıkacak ama hangisine bilemem... Sen Metin'e söyle Milli Eğitim Bakanlığında... Bey'i görsün. Adama bilgi verildi." der. (İnce, 2013: 78-79). Ancak Altıok, Zeynep'ten ve Ankara'dan uzaklaşmak istemez. Bu sebeple Ankara'da olursa öğretmenlik yapacağını ifade eder. 1979'da Ecevit hükümeti ülkeyi yönetmektedir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Metin Altıok'u hem şiirlerinden hem de kültürel çevreden tanımaktadır. Durum bakana açılır. Bakan bu konuda yardımcı olacağını belirtir. Altıok, Ankara olmasa bile bir Ege kasabasında da çalışacağını ifade eder ancak şairin hiçbir isteği gerçekleşmez. Çünkü Ecevit hükümeti gitmiş, Demirel öncülüğünde Milli Cephe hükümeti kurulmuştur. Metin'in atamasının yapılması kabul edilir ancak şaire Ankara'da ihtiyaç olmadığı, Bingöl'e tayinin yapılacağı ifade edilir. Başta bu duruma biraz şaşıran Altıok, hayatını da değiştirmeye karar verdiği için bu durumu kabullenir.

Hem tutkuyla evlendiği Füsün Akatlı'dan boşanması hem şairin hayat kaynağı Zeynep'ten hem de "hüznümün cilacısı" diye tabir ettiği Ankara'dan ayrılmak zorunda kalması şairi çok derinden sarsar. Ancak onun amacı bir kıyı kasabasında öğretmenlik yapmak, zaman zaman Zeynep'i yanına götürmek, ya da ayda bir Ankara'ya gelip ziyaret etmektir; fakat tayin işi düşündüğü şekilde yürümez. Ege tarafında bir okul bekleyen şair, Bingöl'e felsefe öğretmeni olarak atanır. Bingöl, şair için hem coğrafi açıdan hem de kültürel açıdan uzak bir yerdir. İzmir, Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşamış Altıok için Bingöl her yönüyle yabancı bir ülke gibidir. Ancak aynı zamanda yeni bir heyecana da kapı açacak bir mekândır.

Yola çıkmadan önce araştırmacı yazar ve şairin yakın arkadaşı Ahmet Say ile uzun uzun sohbetleri olur. Çünkü "Bingöl uzmanı" olarak tanınan Say, 1960-1963 yılları arasında Bingöl'de öğretmen ve amatör folklorcu olarak çalışmıştır. Türkiye'ye ilk olarak Almanya'dan getirdiği pilli bir teyp ile birçok

ilçenin dağ köylerini üç yıl gezerek türkü, ağıt, masal ve destanlar derlemiş, çocuk ve gençlik koroları, halk dansları toplulukları kurmuştur. Şaire, Bingöl'ün doğal güzelliklerini anlatan Say, uçurumların altında çağlayarak akan dere boylarına nasıl gidebileceğini, yayla toprağında inanılmaz bir çeşitlilikle fışkıran bitki örtüsünün özelliklerini, çiçekleri, yaprakları, yaprakları suya değen menekşe'yi, heyula gibi dikilen dağları, donmuş lavları, rengârenk damarlı kayaları, ormanları, pınarları, alabalıkları, krater göllerini, kükürtlü suları, aralarda güneşin rüzgârla nasıl savrulduğunu ve bir gecede yağan karın adam boyunu nasıl aştığını tek tek anlatır. (Bkz. Say, 2013: 63).

Şairin Bingöl'e vardktan sonraki ilk izlenimlerine kızı Zeynep Altıok'a yazdığı mektuplarda rastlarız. Zeynep'e yazdığı ilk mektuplarda Bingöl'e dair olumsuz duygular içinde olan şair ilk mektuba şu sözlerle başlar:

"İşte Bingöl denen bu berbat kentteyim ve sana otel odasında yazıyorum. Biraz evvel yatağa uzanmadan çarşaftaki fare pisliklerini temizledim. Bu otelde her yer fındık faresi kaynıyor. En kısa zamanda kendime barınacak daha temiz bir yer bulmam gerekiyor sanırım. Ama bu şimdilik olanaksız. Çünkü buranın geceliği elli lira ve benim gücüm buna bile yetecek durumda değil." (Altıok Akatlı, 2015: 47). Şair burada da ekonomik sıkıntılar yaşar. Özellikle öğretmenlik dosyasını kendisiyle getirmeyen Altıok okula resmi olarak başlamamış kabul edildiği için iki ay kadar maaşını alamaz.

Şairin şehre henüz çok yabancı olduğu, sosyal ortamı ve çevreyi fazlasıyla garipsediği görülür. Bilmediği bir dilin konuşulduğu bu taşra şehrinde yalnızlık çeker ve bu sebeple yalnızlığını mektuplarla gidermeye çalışır. *"Burada sokaklarda ineklerle insanlar birlikte dolaşüyor ve hemen herkes Kürtçe konuşuyor. Tabi ben yabancı bir ülkede gibiyim. Bundan sonra sana sık sık yazıp yalnızlık gidereceğim."* (Altıok Akatlı, 2015: 47). Kaygalak hocası Altıok'un Bingöl'de yaşadığı bu duygu durumunu "Başka bir ülkeye" sürgün olmamışsa da bir "iç ülke"de zorunlu olarak kalmak da bir tür sürgünlüktür." (Kaygalak, 2013, 179) şeklinde ifade eder.

Altıok sadece coğrafi bir uzaklık duygusu yaşamamakta, aynı zamanda kendisine çok uzak bir kültürle karşılaşmanın sancılarını çekmektedir. Şairin öğretmenliğinin ilk yıllarında uzun bir süre bir ev tutmayıp, otel odasına sığınması, bir tür geçici yurtsuzluk duygusu yaşadığını gösterir. Şairdeki "Ben buraya ait değilim" tavrının altında hem geride bıraktıklarının yarattığı derin boşluk hem de yeni karşılaştığı ortamın şairin varlığına uzaklığı belirleyicidir. Ayrıca bu tavrı doğuran bir diğer unsur şairin varlığını anlamlandıran kızından uzak kalmasıdır.

Şair, ilk aşamada şehrin insanlarına karşı kuşku içerisindedir. Bambaşka giyimli, bilmediği bir dil konuşan bu insanlara karşı şair, ilk zamanlar mesafelidir. İnsanlar da bu küçük şehre yeni gelen bu öğretmene karşı sıcak değildir.

“Burada okul dışında insanların bana bakışları pek dostça değil. Benden kuşkulandıkları çok belli. Ama ben bunun zamanla düzeleceğine inanıyorum. Dost olmamız için henüz vakit çok erken. Hepsi de başları kalpaklı kara kara, iri, yapılı insanlar ve sürekli Kürtçe konuşuyorlar. İçlerinde Türkçeyi hiç bilmeyenler de var. Sonunda galiba ben Kürtçe öğrenmek zorunda kalacağım. Ne dersin?” (Altıok Akatlı, 2015: 49).

Altıok’un okul ortamında iyi karşılandığı, zaten ciddi bir öğretmen eksikliği çeken idarenin Altıok’un gelişimiyle mutlu olduğunu yine mektuplarda görmekteyiz. *“Okulda oldukça iyi karşılandım. Haftada otuz saat dersim var. Çünkü tek felsefe öğretmeni benim.”* (Altıok Akatlı, 2015: 47).

Altıok’un şehre dair olumsuz algısı daha sonraki mektuplarda da devam eder. Bingöl’e dair çeşitli sosyolojik tespitlerde bulunan şair, özellikle şehrin hiç gelişmemiş olmasına şaşırır. Kentten çok bir kasabaya benzettiği Bingöl için şunları ifade eder:

“Burası çok garip bir kent. Aslında kent demek için bin tanık gerek. Bir tek ana caddesi asfalt, ara sokakların hepsi toprak ve bunun sonucu olarak balçık içinde. Bastığın zaman ayakkabın çamura saplanıp kalıyor. Geceleri 19.00’den itibaren sokakta kimseler kalmıyor. Öküzlerden, köpeklerden ve jandarmalardan başka herkes evlerine çekiliyor. (...) İnanmazsın ama burada bazı şeyler yok. Ayrıca yokların hepsini yazarsam bu mektup bitmez. Onun için ilginç olan yoklardan birkaç örnek vereyim: Yumurta yok hiçbir yerde. Öğretmen arkadaşlar Elazığ’dan getiriyorlarmış. Sonra sigara yok. Samsun karaborsa 25 lira. Kitabevi yok. Yağ yok. Meyhane yok. Yok oğlu yok. ‘Ne var’ diyeceksin. Haa bak söyleyeyim: ‘Çepiş’ var. Yani keçi. Dağ-taş keçi. Bütün lokantalarda bütün yemekler keçi etli ve iç yağlı. Ama Ankara’da olmayan bir şey var ki işte beni o kurtarıyor: Kompensan. Yemeklerden sonra komposto niyetine iki tablet” (Altıok, Akatlı, 2015: 55).

Altıok’un Bingöl ile ilgili bir diğer rahatsızlığı da şehrin sert ve karlı iklimidir. Egeli olan şair Ankara’nın bile soğuşunu yadırgarken Bingöl’ün soğuşu onu fazlasıyla etkiler. Kış aylarında şehrin yollarının kapanması, hayatın önemli ölçüde kapalı mekânlarda geçmesi de şairi usandırır. Kızı Zeynep’e yazdığı 07.12.1979 tarihli mektupta şunları ifade eder:

“Burada hava iyiden iyiye kışladı. İki gün sürekli kar yağdı. Yollar kapandı. Gazeteler bile gelmedi. Elazığ Bingöl arasında Kuruca diye bir geçit var, orası

kapandığı zaman kentin Ankara ile bütün bağlantısı kesiliyor. Neyse, Karayolları geçidi temizledi de dün gazetelerimize –ki burada tek eğlencemiz- kavuşup yurtta olanı biteni öğrenebildik. Soğuğa ve kışa rağmen kaldığım otel odası çok sıcak oluyor. Odamda bir odun sobası var. Akşamüzeri onu korkunç biçimde yakıyorlar. Öyle sıcak oluyor ki pencereyi açmak zorunda kalıyorum.” (Altıok Akatlı, 2015: 51).

Şairin Bingöl’e karşı olumsuz tavrı, bakışı zamanla değişmeye başlar. Altıok şehre alışmaya başlar. Hatta daha sonra vereceği birçok röportajda hem hayatının hem de sanat anlayışının Bingöl’den önce ve sonra ayrılması gerektiğini ifade eder. Şairin şehre alışmasında öğrencilerine olan sevgisi, merhameti ve aynı zamanda öğrencilerinin de ona duyduğu muhabbetin etkisi vardır. Ancak şairin sol dünya görüşüne sahip olması, farklı tarzı, alkol alması şehirdeki kimi çevrelerde ona karşı bazı önyargıların oluşmasına da sebep olur.

Ayrıca 1980 Askeri Darbesi ile birlikte her yerde olduğu gibi Bingöl’de de Sıkıyönetimin rüzgârı eser. Şair de Sıkıyönetimin gazabına uğrar. Altıok’u gözaltına almak için bir sebep bulmaya çalışan askeri yetkililer, onun Murat Çayı’nın kenarından öğrencilerine toplattığı taşlardan yaptığı Kibele heykellerini ve yine kızı Zeynep’in bir doğum günü hediyesi olarak şaire gönderdiği bakır işlemeli bir tabağı bahane ederek şairi tarihi eser kaçakçılığı yaptığını iddia ederek gözaltına alırlar. Ancak çalıştığı okul müdürü ve birkaç öğretmen arkadaşının devreye girmesiyle Altıok serbest bırakılır ama hakkında açılan soruşturma devam eder. Aslında şairin üçüncü şiir kitabı olan *Kendinin Avcısı* (1979) Ömer Faruk Toprak Şiir ödülü almıştır. Bu ödül, birçok basın kuruluşunda haber yapılırca Bingöl’de de şaire hem olumlu hem de olumsuz durumlar yaşatmıştır.

“Otel odamda yapılan arama sonucu tarihi eser kaçakçılığı suçlaması ile gözaltına alındım. Benim bakır kaplar ve ana tanrıça (Kibele) heykelleriyle jandarma karşısında nefes tükettim. Tabi sinirlerim çok bozuldu. Eş, dost ve ben ‘yahu bunlardan herkesin evinde var” dedikse de anlatamadık.” (Altıok Akatlı, 2015: 69).

Altıok, Bingöl’de öğrencilerine çok kısa sürede kendisini sevdirebilir. Öğretmenliği, şair tavrı ve donanımlı hali öğrencileri neredeyse büyüler. Hatta şairin birçok öğrenciyle yakından ilgilendiğini, uzakta olan kızı Zeynep’e duyduğu hasret duygusunu buradaki öğrencilerle gidermeye çalıştığını çeşitli öğrenci mektuplarında görmekteyiz. Bu dönemdeki öğrencilerinden biri olan Zeycan Yurtsever onunla ilgili şunları ifade eder:

“Metin hocam hem Bingöl’ü hem de bizi çok sevdi, Bingöl de onu. Farklı bir tarzı, yapısı ve görüntüsü vardı. Briyantınli saçlarıyla bu şehir halkına biraz aykırı duruyordu. Ama o çok sevgi dolu ve mütevazı olduğu için, kısa sürede Bingöl Lisesi onu çok sevmiş, briyantınli saçlarını da benimsemişti. Ders kitabı taşımaz, anlatacağı konuların sayfalarını yırtar cebine koyar dersi öyle anlatırdı. Bir gün ona sormuştum hocam neden sayfaları yırtıyorsunuz? Gülümseyerek, ‘boşuna hamallık yapıp kitap taşımıyorum, konuları anlatıyorum ya Zeyno’ demişti. Felsefe dersimiz çok zevkli geçirdi. Çünkü sürekli tartışırdık. Bize hep derdi ki; ‘Çocuklar sorgulayın, irdeleyin, sorun, sürekli sorun, sakın susmayın, günlük yaşamdan kopmuşsanız, hayattan da kopmuşsunuz demektir. Ona göre felsefe yaşamın kendisiydi.” (Yurtsever, 2013: 83).

Altıok, öğrencilere ve onların sorunlarına fazlasıyla eğilen bir öğretmendir. Onun gözünde bu Bingöllü öğrencilerinin hepsi birer Zeynep’tir. Öğrencilerine çocukları gibi yaklaşır, onlarla okul dışında da görüşür, sorunlarını dinler, bunlara çözümler bulmaya çalışır. Altıok, müfredata bağlı kalan bir öğretmen değildir. Onun için önemli olan öğrencilerinin bir birey olduklarının farkına varmalarıdır. Çoğu zaman bunun çabası içerisinde. Bingöl Lisesinden bir diğer öğrencisi olan Bedriye Korkankorkmaz Altıok’un Bingöl’den ayrıldıktan sonra da kendisiyle ilgilendiğini, hocasının her zaman desteğini gördüğünü belirtir. *“Bingöl kent olarak, hiçbir öğretmenini Metin Altıok gibi bağrına basmadı. Onun cenazesinde tabutunu taşımak için, dostları Bingöl’den gittiler. O, halkının şairiydi. Ödülü de halkının yüreği oldu. Sade ve içten. Böyle sevgiler emeksiz ve bedelsiz kazanılmaz diye düşünüyorum.” (Korkankorkmaz, 2013: 91).*

Birçok yönden Bingöl insanını seven şair, buradaki insanlara Batılı, Ankara’dan gelmiş bir yabancı, elitist, oryantalist gözle yaklaşmaz. Bingöl’ü ve halkını içselleştirir, yeni bir bakış edinir kendine. Zamanla bu şehirde yaşadıkları onu fazlasıyla derinleştirir. Artık Ankara’daki Metin Altıok değildir.

Metin Altıok’un Bingöl’e alışmasında yaptığı ikinci evliliğin de önemli etkisi vardır. Bingöl’de öğretmenlik yaparken bir tatil döneminde Ankara’da tanıştığı ve 1980’de nikâh kıydığı Nebahat Çetin ile evliliği, Altıok’un taşrada tutunmasında önemli bir etkidir. Nikâhtan kısa bir süre sonra eş durumu tayiniyle Altıok’un yanına Bingöl’e tayin edilen Nebahat Çetin Altıok, aynı zamanda bu bölgede yetişmiş Elazığ Baskilli bir ilkökul öğretmendir. Okumaya düşkün, sanat ve siyaset konularında kendisini yetiştirmiş donanımlı bir öğretmen olan Nebahat Hanım aynı zamanda şairdir. Gençlik yıllarında şiir kitabı yayımlanmış, şiirle iç içe yaşayan bir öğretmendir. Şairin birçok yönden aradığı güçlü kişiliğe sahip, ona da kol kanat gelecek biridir Nebahat Çetin. Şairin sıkıntılı ve çileli arayışlarından, yalnızlığından sonra Nebahat

Hanım'ın varlığı şaire can vermiştir. Nitekim birçok sorunda Nebahat Hanım yanı başındadır. Örneğin; şairin Bingöl'de zaman zaman aşırı alkol tüketip kendinden geçtiği dönemlerde, bileklerini kesip intihar girişiminde bulunduğu gece hastanede, evde yanı başında hep Nebahat Hanım vardır. Nebahat Çetin Altıok, şairle birlikte geçirdiği Bingöl yılları ve Altıok'un öğretmenliği için şu tespitlerde bulunur:

“Şiir yazarken ne kadar titizse öğretmenliğinde de o kadar titizdi. Öğrencilerin arkadaşı babası, ağabeyi idi. Öğrenci ile o kadar sıcak ilişkisi vardı ki en haşarı öğrenciler bile ‘Metin Hoca’yı görür görmez ceketlerini ilikler, saygı ile selamlarlardı. Küçücüktü Bingöl!.. Yoksuldu... Öğrencilerin giyimine, kitaplarına, defterlerine yansıyan bir yoksulluk... Bundan acı duyardı Metin, yaralanırdı. Şimdi karlı bir günü anımsadım. O gün okula ucu açık, yazlık bir ayakkabı ile gelen kız öğrenci hiç bilmedi ama, kaç geceler ‘Kim bilir ayacıkları ne çok üşümüştür’ diye uyku tutmadı Metin Altıok’u. Sofrada lokmalar dizildi boğazına, aç kalktı. Ve ‘Ah!.. ben devlet değilim... bu yoksulluk üçle beşle sınırlı değil. Ne yapabilirim. ‘Metin Altıok, şiir yazar sonra da ölür!..’ derken benim de yüreğimi ezdi kanattı.” (Çetin Altıok, 2013: 93).

Şairin Bingöl serüveni önemli ölçüde olumlu geçer. Öğrencileri tarafından fazlasıyla sevilen şaire çevresi de genellikle olumlu yaklaşır. Altıok; *“Bingöl, bana şair olduğumu her yerden fazla hissettiren bir şehir, sokaktaki herkes beni tanır ve bana saygı gösterir.”* diyerek burada gördüğü sevgiyi her durumda ifade eder. Ancak şairin hem kızından hem de kültür ve edebiyat merkezi olan Ankara'dan uzak kalması onu fazlasıyla acıtır. İki-üç yıl çalışıp tekrar Ankara'ya dönmeyi düşündüğü öğretmenlik süreci tam dokuz yıl sürer. “Politik bir sürgün olmasa da yıllarca Batı'ya tayini çıkartılmayarak bir tür ‘zorunlu sürgün’dür.” (Kaygalak, 2013: 179).

Altıok'un atamasının yapılmamasının çeşitli sebepleri olmakla beraber şaire bir türlü tayin hakkı verilmemesi, hatta bu yetmezmiş gibi bir dönem sonra siyasi fikirlerinden dolayı Bingöl Lisesinden Genç ilçesindeki liseye sürgün edilmesi şairi fazlasıyla yıpratır. İkinci eşi Nebahat Altıok bu süreci şöyle aktarır:

“Öğretmenlik insanı, öğrenciyi sevmekle başlar derdi. Derdi ama 1986 yılında Bingöl Lisesinden Genç Lisesine sürgün olmasına engel olmadı bu güzel bakışı. ‘Eh gider geliriz’ dedi. İnce bir alayla durumu olağan karşıladı. Lojmanda oturuyorduk. Genç ilçesine atanınca ‘Lojmandan çıkın’ diye dayattılar. Tam da kışa girerken... Bingöl'de konut sıkıntısı varken... Ev bulduk, lojmandan çıktık ama...” (Çetin Altıok, 2013: 94).

Altıok, Bingöl’de şiire daha fazla sarılır. Bu küçük taşra şehrinde yapacağı işler, etkinlikler sınırlıdır. “Dergilerin ve kitapların günü gününe ulaştığını varsayarsak bile, şairin meslektaşlarından çok uzakta yaşamasının doğurabileceği sorunları kestirmemiz mümkün yine de. Şiir, son kertede bireysel bir uğraş elbet. Tek başına gerçekleştirilen bir uğraş ama bir şair, yalnız dergiler, kitaplar aracılığıyla kuramaz öteki şairlerle iletişimini. Kültürel ortam bir önkoşul, bir ön gereksinimdir. Altıok yine kendi sözleriyle dile getirirsem “yalnızlığın korkunç saltanatında” çok özgün bir şiir kurmaya uğraşiyor” (Oktay, 2013: 160). Çoğu zaman doğaya ve evine sığınır. Bingöl’ün doğası birçok yönden ona ilham verirken zaman zaman da bu haşın, sert, dağlarla çevrili coğrafya şaire yalnızlığını, hiçliğini hatırlatır. Böyle dönemlerde daha sonra bir şiir kitabına adını vereceği kendisinin avcısıdır. Zaman zaman intihar gelgitleri yaşar, alkole ve kendine sığınır ancak en çok da kendisini acıtır. Bu döneme ait anılarını, sıkıntılarını daha sonra arkadaşı Abdullah Nefes’e anlatır. Altıok bu taşra şehrinde bir şairin nasıl öleceğine dair iç dünyasında bir kurgu yapmıştır ve başlar bunu anlatmaya: “*O kış yine Bingöl kar altında. Dersi boşlamışım. Alnım camlarda dağlara bakıyorum.*”

Acılarla Sorularla

İşte yine kapıldım

O can sıkıntısına;

İçimde bir tozlu

Sarnıç boşluğu

Gitmekle kalmak

Arasında kararsız

Yürüdü kederle

Dağlara doğru (Altıok, 2006: 207)

İntihar gelgitlerindeyim. Dağlara bakıyorum ve dağlar çekiyor beni. Kararımı veriyorum: Votkamı alacağım, birkaç tane de portakal (Portakalı nerden bulacaksın Bingöl’de? Diye araya giriyorum. ‘sana ne, bulurum ben’ diyor). Ötede bir tepeyi gözüme kestiriyorum. Sis içinde küçük bir tepe (tepeyi anlatıyor uzun uzun). Bak, resim belirginleşiyor. Portakalımı buluyorum, votkamı ve şiirimi alıyorum yanıma, bata çıka tepenin eteğindeyim. Ağır ağır tırmanıyorum. Uygun bir yer ayarlayıp yerleşiyorum. Kar önce ufaktan serpiştiriyor, sonra bastırarak. İki yudum votka bir dilim portakalla başlıyorum. Sonra yine votka, yine portakal. Böylece dibini görüyorum şişenin. Kar yavaş yavaş kirpiklerimi ağırlaştırıyor. İçimde bir sıcaklık, deme gitsin. Boşalan şişeyi sallıyorum aşağıya, bir de portakal peşi sıra. Sessizce gömülüyorum. Ne ezan sesi duyu-

yorum ne alkış. Yakalarda siyah-beyaz fotoğraf bile değilim. Uzanıp örtünüyorum sonsuzluk örtüsü beyazı. Ve yitiyorum karın altında. Ta bahara karlar eriyinceye kadar tertemiz oradayım. Donmuş bir elma gibi. Öylece buluyorlar beni. Belki sakallarım uzamıştır biraz, biraz da saçlarım belki. Kendimce böyle tasarlıyorum şairin ölümünü.” (Nefes, 2013: 35).

Bu kurgulanan ölüm töreninde bile şairin taşrada neler hissettiğini, ne tür gelgitler yaşadığını, duyduğu, hissettiği yalnızlığı ve trajik halini birçok yönden görmek, okumak mümkündür. Altıok’un bu yalnız ve terk edilmiş hali zaman zaman da ölüme göndermelerle dolu duygu dünyasına birçok şiirinde rastlarız. Yine bu şiir kitabım Bingöllüdür dediği *Küçük Tragedyalar* (1982) adlı kitabında yer alan, Bingöl Lisesinin dereyi gören bir sınıf penceresinden dışarıyı gözlemleyerek yazdığı kendi yalnızlığını ve dışlanmışlığını ön plana çıkardığı “Öndeyiş” şiirinde de yaşadığı trajik hali görmek mümkündür:

Öndeyiş

*Bedenim üşür, yüreğim sızlar.
Ah kavaklar, kavaklar!*

*Beni hoyrat bir makasla
Eski bir fotoğraftan oydular.*

*Orda kaldı yanağımın yarısı,
Kendini boşlukla tamamlar.*

*Omzumda bir kesik el,
Ki hâlâ durmadan kanar.*

*Ah kavaklar, kavaklar!
Acı düştü peşime arımdan ıslık çalar.* (Altıok, 2006: 135)

Şairin, her yönüyle Bingöllüdür dediği ve 1987 yılında yayımlanan *İpek ile Kılaktan* adlı şiir kitabı Kerem Yayınları tarafından basılır. Bu kitap ona daha sonra 1989 yılında Halil Kocagöz Şiir Ödülü’nü kazandırır. Yani bozkırda, taşrada olması Altıok’un üretim serüvenini engellemez. Tam tersine bu dönemde Altıok’un şiiri gittikçe derinleşen imge ve yaklaşımlarla zenginleşir. *İpek ile Kılaktan*’da yer alan “Sürgün” şiiri Bingöl’e ilk geldiğinde yaşadığı yabancılaşmayı, uzaklığı üzerinden attığını, şairin zihnini buraya dair yeni sorgulamaların kapladığını görürüz.

Sürgün

kendine sürgün

bir garip kişiyim;

(...)

Bilmemem gereken

Şeyler öğrendim.

Sorular sordum

Sormamam gereken.

Gördüm apaçık

Görmemem gerekeni.

Söylenmezi söyledim

Suçum büyük

Ve taammüden. (Altıok, 2006: 189-191).

Altıok, Bingöl'de yaşadıklarını bir kayıp olarak görmekten çok kazanca dönüştürmüş, yeni bir bakış ve kimlik edinerek, belki daha çok yaralanmış ama mevcut düzenin görmezden geldiğini görmüş, sorulmaması gereken sorular sormuş, bu zor coğrafyada zamanla bambaşka bir bireye dönüşmüştür. Nitekim hayatını Bingöl'den önce ve sonra şeklinde ele alması da bu yeni bakışla birlikte okunmalıdır. Hayretle, şaşkınlıkla başlayan ilk tecrübesiz yıllardan sonra yaşadığı her durumu anlamlandırmaya, içselleştirmeye çalışır. Nitekim okula yırtık ayakkabı ile gelen öğrencisini günlerce aklından çıkaramaması, onun acısına, yokluğuna ortak olması, bu acıyla kendisini hırpalaması buna örnektir.

Ancak nihayetinde Altıok, bu şehirde sürgündür ve her sürgün gibi bir gün tam anlamıyla ait olmadığı bu topraklardan gitmeyi düşünmektedir. Çünkü ne tam buralıdır ne de artık döneceği Ankara'da eski Metin olacaktır. "Bu yüzden sürgün bir arada kalma durumundadır, ne yeni ortamıyla tamamen birleşebilir ne de eskisinden tamamen kopabilir, ne bağlanmışlıkları tamdır ne de kopmuşlukları, bir düzeyde nostaljik ve duygusalsa bir başka düzeyde becerikli bir taklitçi ya da gizlice toplum dışına atılmış biridir." (Said, 1995:55).

Altıok, yasal olarak 4. Derece mahrumiyet bölgesi olan Bingöl'de iki yıldan fazla çalıştığı için iki yıl sonra 2. ya da 1. derece bir bölgeye tayin isteme hakkına sahiptir. Kızı Zeynep'e yazdığı mektuplarda, üçüncü yıla girerken tayin isteyeceğini söyler. Ama bu tayin bir türlü gerçekleşmez. Şair, sürgün olarak gönderildiği Genç Lisesinde bir müddet ders verdikten sonra 1987 yılı eylül ayında, yıllardır beklediği atama kararı eline ulaşır. O Ankara'ya tayin beklerken o dönem henüz il olmamış Konya'ya bağlı Karaman ilçesi

İmam Hatip Lisesine ataması yapılır. Altıok, bu atamadan sonra eşi Nebahat Hanıma dönüp “Bunlar felsefe okutturmayacaklar, anlaşıldı.” der. Nitekim Karaman Lisesine gidip okula başlayan Altıok’a felsefe dersi verilmez. Haftalık iki saat psikoloji derslerine giren Altıok’un öğretmen çevresi daha çok milliyetçi, muhafazakâr cephededir. Şair bir türlü kendisini buraya ait hissetmez, içine kapanır, yalnızlaşır. Okulda cuma günleri diğer öğretmenler namaza gittiği için kendisi nöbetçi öğretmendir. Bir müddet sonra da alkolden kaynaklı sağlık problemleri yaşayan şair, Ankara’daki dostlarının da yardımıyla aldığı sağlık kurulu raporu ile 1990 yılında erken emekliliğe ayrılır. Aslında Altıok emekli olmak için henüz gençtir. Ancak şartlar, çalıştığı ortama uyum sağlayamaması, bu çevreyi kısır ve bağınaz bulması ve uzun süredir yaşadığı sağlık problemleri onun heyecanını öldürür. Şair için emeklilik tekrar Ankara’ya dönmek demektir. Bu sebeple keyiflidir. Malulen emekliyim artık. Şu T.C. ye attım sonunda kazığı. Alkol bağımlılığı adlı hastalıktan aldım raporumu. Malulüm emekliyim, özgürüm ve işte döndüm kürkçü dükkânına. Ankara Ankara güzel Ankara!” (Nefes, 2013: 36).

Şairin malulen ayrıldığı emeklilik keyfi bile çok kısa sürer. Ankara’da dostlarıyla, edebiyatla iç içe geçen bu üç-dört yıllık süreç, şairin en üretken ve mutlu olduğu yıllardır. Bazı sağlık problemlerine rağmen tekrar Ankara’da, sanatın, edebiyatın içinde olmak onu fazlasıyla mutlu etmiştir. Altıok, 1993’te 4.sü düzenlenecek *Pir Sultan Abdal Şenlikleri* için Sivas’a gitmek üzere davet alır. Bu davet kararını şair arkadaşları ile konuşur. En sonunda şenliğe Metin Altıok ve Behçet Aysan katılma kararı alırlar. Tarihe bir kara leke olarak giren Madımak Yangını sonrası hayatını kaybeden 33 aydın ve sanatçıdan birisi olan şair, bütün hayatına sinen trajik hali tamamlayan ve kuşaklar boyu acısı hissedilecek bir kıyım yaşamış, belki de en üretken olduğu dönemde aramızdan ayrılmak zorunda bırakılmıştır.

Sonuç

İnsanlığın trajik serüvenlerinden birisi olan sürgünlük, bireyin yersizliğine yurtsuzluğuna sebep olan ve içinde yaşadığı toplumdaki zorunlu kopma/koparıma, ayrılma halidir. Çoğu zaman bireyin toplumla, siyasi erkle, devletle savaşından doğan sürgün olma hali, bazen bir dışsal zorunluluktur bazen de bireyin kendisine ve çevresine yabancılaşması sonucu oluşur. Çoğu zaman sürgün olmak ile kastedilen bireyin anayurdundan, içinde yaşadığı toplumdaki koparılmasıdır. Ancak sürgünlük sadece bir toprak parçasından koparılmayı değil, bireyin varoluşsal sorunlarını, yabancılaşmayı, uyumsuzluğunu, dışlanmışlığını da içeren çok yönlü bir kavramdır. Bireyin ailesi, arkadaşları ve çevresiyle uyumsuzluğu, iletişimsizliği, alması gereken sevgi, say-

ğı, güven gibi duygulardan mahrum kalması sürgünlüğü, yabancılaşmayı ve uzaklaşmayı tetikler.

Çağdaş Türk şiirinin lirik, melankolik ve trajik yönleriyle ön plana çıkmış Metin Altıok'un şiirlerinde de sürgünlük sıklıkla işlenen bir izlek olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair doğrudan, genel anlamıyla bildiğimiz zorunlu bir sürgünlük yaşamamıştır. Fakat şairin özyaşamöyküsü ve *Gezgin, Yerleşik Yabancı, Kendinin Avcısı* adlı şiir kitapları irdelendiğinde bütün hayatına sinen ve sürekli tekrarlanan sürgünlük izleği ile karşılaşırız.

Şairin özellikle çocukluk yıllarında başlayan bu duygunun ana kaynağı; annesi ile olan iletişimsizliği ve anne sevgisinden mahrum büyümesidir. Bu sevgisiz ortam zamanla şairi kendi kabuğuna çekilmeye itmiş ve onun dışlanmışlık duygusunu tetiklemiştir. Altıok'un birçok şiirinde anne olumsuz, otoriter, sevgisiz bir imge olarak ele alınmış, baba ise annenin karşısına olumlu bir imge olarak konumlandırılmıştır.

Şairin çocukluğunda alamadığı sevgi, merhamet, sahiplenilme duygusu onun sonraki yaşamını da olumsuz yönde etkilemiştir. Altıok'un ilk evliliğinin problemliliği geçmesi, sürekli alkole sığınma isteği, herhangi bir işe, duruma odaklanamaması gibi problemler çocukluk yaşantısıyla doğrudan ilişkilidir. İlk evliliğin var olan bir çocuğa rağmen boşanma ile son bulması, şairin ilk fırsatta eski eşi Füsün Akatlı ile aynı şehirde, Ankara'da yaşamak istememesi ve sürekli bir arayış, kaçış isteğinin varlığı da yukarıdaki savımızı kuvvetlendirmektedir.

Altıok'un Ankara'dan kaçıp bir kıyı kentine yerleşme isteğinin gerçekleşmemesi, onun yerine şairin hem kültürel hem de coğrafi açıdan uzak olduğu Bingöl'e atamasının yapılması ve burada geçen uzun ve yalnız yıllar, şairin dışlanmışlık, yalnızlık ve sürgün duygusunu pekiştiren bir diğer durumdur. Ancak birçok açıdan başta bir sürgün mekânı olarak görülen Bingöl, şairin hayata bakışı ve politik tavrında önemli değişimler yaratmış, sanatı da önemli ölçüde bir tazelenme yaşamış, taşrada yeni bir söylem ve kimliğe bürünmüştür.

Bu uzun Bingöl yılları şairi bir yandan olgunlaştırırken bir yandan da özyaşamöyküsündeki trajik hali bir kehanete dönüştürmüştür. Uzun taşra yıllarından sonra emekliliğe ayrılıp tam rahata ereceğini düşünürken, Sivas Madımak Otelindeki korkunç katliamda arkadaşlarıyla birlikte bir otele sıkıştırılıp yakılmaya çalışılması, buna rağmen günlerce hayat mücadelesi vermesi ancak kurtarılamaması bütün hayatına sinen trajik hali tamamlayan son ve en büyük halka olmuş ve bu ölüm şekli kuşaklar boyu acısı hissedilecek bir utanca dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

- AKATLI ALTIOK, Zeynep, *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Doğan Kitap, İstanbul 1998.
- ALTIOK, Metin, *Zeynep'e Mektuplar*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2015.
- ALTIOK, Metin, *Bir Acıya Kiracı* (Toplu Şiirler), Kırmızı Yayınları, İstanbul 2006.
- ANDAÇ, Feridun, *Sürgünlüğün Bin Yüzü*, Can Yayınları, İstanbul 2004.
- AYGÜNDÜZ, Filiz, "Gözünüze Yaş Düşerim", Milliyet Gazetesi, 18.07.2008. <http://www.milliyet.com.tr/pembenar/gozunuze-yas-duserim-894617>. Erişim Tarihi: 05.05.2019.
- BAYER, Kadriye Beyza, "Metin Altıok'un Şiirlerinde Otobiyografik İzler" Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2 Sayı:1, 2018.
- ÇETİN ALTIOK, Nebahat, "Kimsenin Bilmediği öğretmen Metin Altıok", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.
- ÇETİN ALTIOK, Nebahat (1993). *Metin Altıok Kitabı*, (Haz. Edebiyatçılar Derneği) Ankara: Kurtuluş Yayınları.
- KAYGALAK, Metin, "Metin Altıok Şiiri İçin Bir Deneme ya da *Bir Kar Güvesi* Üzerine Notlar", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.
- KORKANKORKMAZ, Bedriye, "Öğretmenimiz", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.
- NEFES, Abdullah "Metin'le Bir Zamanlar", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.
- OKTAY, Ahmet, "Metin Altıok İçin", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.
- ÖZGER, Mehmet, *Türk Romanında 12 Eylül*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2012.
- SAİD, Edward, *Entelektüel, Sürgün, Marjinal*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995.
- YURTSEVER, Zeycan (2013). "Öğretmenim", *Gölgesi Yıldız Dolu (Metin Altıok Kitabı)*, Haz.: Zeynep Akatlı Altıok, Doğan Kitap, İstanbul 2013.